

Mali kipić na radnom stolu kardinala Stepinca (rad Mile Wood). Prvi blagajnik apostola Juda Iškariot u svom očaju izjavljuje: «Izdao sam krv pravednu!» (Mat. 27.4)

17. POGLAVLJE.

POVIJESNI OBRAMBENI GOVOR PRED KOMUNISTIČKIM SUDOM U ZAGREBU 3. LISTOPADA 1946.

Na sve optužbe, koje se protiv mene iznose, odgovaram, da je moja savjest potpuno mirna (makar se publika tomu smijala), i da se ne kanim braniti niti apelirati protiv osude. Ja sam za svoje uvjerenje sposoban podnijeti ne samo ismijavanja, prezir i poniženje , nego jer mi je savjest čista ,pripravan sam svaki čas i umrijeti.

Stotine puta ponavljan je ovdje izraz «optuženi Stepinac». No nitko nije toliko naivan, da ne bi znao, da se iza toga «optuženog Stepinca» nalazi na optuženičkoj klupi, nadbiskup zagrebački, hrvatski metropolita i glava Katoličke Crkve u Jugoslaviji. Sami ste toliko puta apelirali na ovdje prisutni optuženi kler, da kaže, da je samo Stepinac kriv zbog njihova stava i zbog držanja naroda i svećenstva. Optuženi Stepinac ne može imati takav utjecaj, nego samo nadbiskup Stepinac.

Sedamnaest mjeseci vodi se već protiv mene borba i u štampi i u javnosti, a imade dvanaest mjeseci podnosio sam faktičnu internaciju u nadbiskupskom dvoru.

Upisuje mi se u krivnju prekrštavanje Srba. To je uopće neispravan naziv, je tko je jednom kršten, ne treba ga ponovo krštavati, nego se radi o vjerskom prelazu. Ja o tome neću opširnije govoriti, nego velim, da se povijest o tome jednom reći svoj sud. Činjenica je, da sam morao župnike premještavati, jer im je prijetila pogibao smrti od pravoslavnih, jer su ih Srbi htjeli ubiti zato, što otežavaju s prijelazima. Činjenica je, da se je u prošlo ratno vrijeme Crkva morala uz muke provlačiti kroz poteškoće, a išlo se je na ruku srpskom narodu, i to s nakanom, da mu se pomogne, koliko se je dalo i moglo.

Gospodin Predsjednik predočio mi je prijepis, što sam tražio prazni pravoslavni samostan (nekoć naš Pavlinski) u Orahovici, da se u nj smjeste Trapisti, koje su Nijemci protjerali iz Reichenburga. Smatram, da mi je to bila sveta duž-

nost, da pomognem braći Slovencima koji su bili izagnani od Hitlerovaca, da se privremeno sklone.

Kao teški zločin pripisuje mi se vojni vikarijat. Pitao me je gospodin predsjednik suda, nisam li smatrao izdajom Jugoslavije, dok sam u toj stvari stupao u vezu s Nezavisnom Državom Hrvatskom. Ja sam bio vojni vikar i za bivše Jugoslavije. Nastojao sam pitanje vojnog vikara urediti kroz onih osam do devet godina, no nije uspjelo doći do definitivnog i solidarnog uredjenja. To je pitanje bilo uredjeno konačno u Jugoslaviji Konkodatom, koji je bio stvoren teškom mukom, svečano u parlamentu ratificiran, da onda propane na ulici.

Kad je rat Jugoslavije i Njemačke bio pri kraju, ja sam morao pružiti duhovnu pomoć i ostatcima vojnika katolika jugoslavenske vojske i novostvorene Nezavisne Džave Hrvatske. Ako je dakle država propala, a vojska ostala, morali smo pogledati tu situaciju.

Nisam bio persona grata ni Nijemaca ni ustaša, nisam bio ustaša, niti sam polagao njihovu prisegu, kako su to činili vaši činovnici, koji su ovdje. Hrvatski narod se je plebiscitarno izjasnio za Hrvatsku Državu i ja bi bio ništarija, kad ne bih osjetio bilo hrvatskog naroda, koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji! Rekao sam: Hrvatima se nije dozvoljavalo, da napreduju u vojsci ili da udju u diplomaciju, osim da promijene vjeru ili da se ožene inovjerkom. Tu je faktična baza i pozadina mojih poslanica i propovijedi. Što sam govorio o pravu hrvatskog naroda na slobodu i nezavisnost, sve je u skladu s osnovnim principima Saveznika, kako je istaknuto ne sastanku u Jalti i u Atlanskoj povelji. Ako prema ovim zaključcima svaki narod ima pravo na svoju nezavisnost, zašto bi se to pravo branilo samo Hrvatskom Narodu?! Sveta Stolica je toliko puta naglašavala, da i mali narodi i narodne manjine imaju pravo na slobodu. Zar katolički biskup i metropolita ne bi smio o tom niti pisnuti? Ako treba pasti, pasti ćemo, jer smo vršili svoju dužnost.!

Ako vi mislite, da je Hrvatski Narod zadovoljan s ovom osudom, dajte narodu priliku, da se sam o tomu izjasni, a s moje strane ja ću prihvatiti takvo izjašnjenje. Poštivao sam i poštivat ću volju svoga naroda!

Optužujete me kao neprijatelja države i narodnih vlasti. Ja vašu vlast danas priznajem. Tko je onda za mene bio

vlast? Ja moram ponovo reći: «Vi ste za mene vlast od 8. svibnja 1945.», a prije toga nikakva vlast. Gdje je moguće u svijetu služiti dvije vlasti: vas u šumi i one u Zagrebu? Da li da se pokoravam vlasti pučiste Simovića, kako ga vi zovete, izbjegličke vlade u Londonu ili onoj u Jeruzalemu, ili vašoj u šumi ili onoj u Zagrebu? Da li se može uopće dva gospodara služiti? To nije ni po katoličkom moralu, ni po medjunarodnom ni općeljudskom pravu moguće. Nismo mogli vlast ovdje ignorirati, makar bila ustaška. Ona je bila ovdje.

Glede kakvih mojih terorističkih čina nemate dokaza, niti će vam itko to vjerovati. Ako su Lisak, Lela Sofijanec i drugi dolazili k meni pod drugim imenom, ili ako sam primio pismo, koje nisam znao ni pročitati, ako je krivnja, što su ljudi k meni dolazili, primit ću mirno osudu. Ako sam Mariću, svećeniku, dao propusnicu ništa sebi ne predbacujem: čista mi je savjest, jer mi nije bila nakana učiniti nešto protiv poretka, i mirne duše bih mogao ići na drugi svijet s tom «krivnjom». Hoćete li mi vjerovati ili ne, sporedno je: optuženi zagrebački nadbiskup zna za svoje uvjerenje ne samo trpjeti, nego i umrijeti! Sam predsjednik Vlade, Bakarić, rekao je svećeniku Milanoviću: «Mi smo uvjereni, da iza tih akcija stoji Nadbiskup, ali nemamo nikakvih dokaza.» To je za mene dovoljno rečeno.

A sada u čemu je čitav spor naše teškoće i zašto nije došlo do smirenja prilika? Državni tužilac toliko puta je ustvrdio, da nigdje nema toliko slobode savjesti kao ovdje u ovoj državi. Slobodan sam navesti neke činjenice, iz kojih će se vidjeti protivno.

Ponovno tvrdim pred svima: dvije stotine i šesdeset do dvjesta i sedamdeset svećenika poubijano je od oslobodilačkog pokreta! U nijednoj civiliziranoj državi na svijetu ne bi toliki svećenici bili kažnjeni za te krivice, koje im imputirate! Evo na primjer: župnik u Slatini Börger, ako je bio član Kulturbunda, pa da ste ga sudili na osam godina, no vi ste ga radi toga, što je kao dekan prenio bogoslužne stvari iz susjedne Voćinske Općine —što mu je bila sveta dužnost— osudili na smrt i ubili! Ponovo tvrdim: ni u jednoj drugoj civiliziranoj državi ne bi se tako sudilo! Svećenik Povoljnak ubijen je bez suda — kao pseto na cesti! Isto je s okrivljenim časnim sestrama. U nijednoj civiliziranoj drža-

vi ne bi ih se na smrt osudilo, nego najviše na zatvor. Vi ste učinili fatalnu pogriješku, što ste pobili svećenike! Narod vam to ne će zaboraviti! Eto takva je vaša sloboda!

Naše katoličke škole, izgradjene s toliko žrtava, oduzete su nam. Onemogućen je rad sjemeništa. Da nisam dobio iz Amerike sedam vagona živežnih namirnica, ne bi se uopće ove godine moglo nastaviti s radom. A to su djeca siromašnog našeg seljačkog svijeta. Silom ste oduzeli svu imovinu sjemeništa. Niste učinili ništa manje nego li gestapovci koji su oduzeli sjemeništu posjed u Mokricama. Mi nismo protiv agrarne reforme. Sveta Stolica je izdala mnoge enciklike o socijalnim reformama, pa se je moralo raditi sporazumno sa Svetom Stolicom.

Naša sirotišta su onemogućena. Uništene su naše tiskare, i ne znam, postoji li još koja. Nema više štampe, koju ste ovdje toliko napadali. Nije li uopće škandal tvrditi, da Crkva nije nigdje toliko slobodna kao ovdje? Dominikanci nisu mogli izdati jednu duhovnu knjigu, koju sam ja preveo s francuskog, da bi bila tiskana uz trošak od 75.000 dinara. Zar je to sloboda štampe?! Nestalo je i ništa ne radi Društvo sv. Jeronima. To je teški delikt prema narodu ovako postupati s najvećom i najstarijom našom kulturnom institucijom. Predbacujete mi Karitas. Ali velim ovdje; taj je Karitas učinio velike usluge našem narodu, a i vašoj djeci.

Onda je vjeronaučna obuka. Postavili ste načelo: u nižim je razredima po volji. Kako ste mogli maloj djeci, koja još nisu dorasla, dati na izbor, da se sama odlučuju na vjeronauk, a višoškolcima, koji već imaju pravo glasa, ne dopuštate slobodno odlučivanje u pogledu vjeronauka u školi? Naše katoličke bolnice časnih sestara toliko imaju nevolja.

Protiv volje ogromne većine naroda uveli ste civilni brak. Zašto niste tu slobodu više izrazili u mentalitetu našeg naroda? U Americi, gdje vlada pametna republika, to je pametnije: tko hoće civilno — tko hoće crkveno. Mi vam ne osporavamo stanovitu kontrolu nad brakom. Ali naš narod mnogo boli, kad mora najprije ići pred oblast, a onda na crkveno vjenčaje. Da ste se na nas obratili, dali bismo vam sugestije u spomenutom pravcu.

Otete su zgrade nekim redovnicama u Bačkoj. Neke crkve u Splitu su bile —ne znam jesu li još— kao magazini. Imovina

Crkve oduzeta je bez sporazuma sa Svetom Stolicom. Vidjeli ste, da narod nije htio primati zemlju po vašoj agrarnoj reformi.

No materijalno pitanje to je najzadnji problem! Bolna je točka ovo: nijedan biskup ni svećenik nije danas siguran za svoj život ni danju ni noću. Biskup Srebrnić bio je na Sušaku napadnut od mladjarije, nahuškane od stanovitih ljudi. Tri sata su ga gnjavili i inače napadali u sobi, a vaša policija i milicija samo gleda. I ja sam to iskusio u Zaprešiću, gdje su me napadali kamenjem i revolverom. Biskup Lach bio je na krizmi preko Drave i premda se je znalo, da onamo dolazi, prebacili su ga natrag preko Drave, i cijelu noć su ga držali u zatvoru u Koprivnici. Biskupu Buriću su takodjer razbili prozore kamenjem na kući stanovanja, dok je bio na krizmi. Biskup Pušić, kako čujem, ovih dana je napadnut gnjilim jabukama i jajima i tako dalje.

Mi ovakvu slobodu smatramo iluzijom i mi ne ćemo biti bespravno roblje. Borit ćemo se svim zakonitim sredstvima za svoja prava u ovoj državi.

Da razumijete, zašto smo se borili, evo još jedno tri četiri primjera slobode. U školskim udžbenicima službeno tvrdite, protivno od svih dokaza povijesti, da Isus Krist nije postojao. Znajte Isus Krist je Bog. Za njega smo spremni umrijeti. A danas vi učite, da on nikada nije postojao. Kad bi se koji profesor usudio protivno učiti, mogao bi se sigurno nadati, da će izletiti iz škole. Ja kažem, gospodine državni tužioče, da, uz ovakve uvjete, Crkva nije slobodna, nego će za kratko vrijeme biti istrijebljena.

Krist je temelj kršćanstva. Vi se zauzimate za Srbe pravoslavne. Ja vas pitam: kako vi sebi zamišljate pravoslavlje bez Krista. Kako sebi zamišljate Katoličku Crkvu bez Krista? To je jedan obsurd! Za Majku Božju se u školskim knjigama tvrdi, da je bila bludnica. A znadete li, da je Majka Božja i za katolike i za pravoslavne najsvetiji pojam?!

Naredjujete, to je službena nauka, da je čovjek postao od majmuna. Možda tkogod ima tu ambiciju. Ali otkuda dolazi netko, da to odredi za službenu teoriju, koju danas ne priznaje nijedan učenjak svjetskog glasa? Po vašem shvaćanju, materijalizam je jedini naučni sistem, a to znači izbrisati

Boga i kršćanstvo. Ako nema ništa nego materija, onda vam hvala i na slobodi.

Rekao je jedan od vaših ljudi višeg položaja: «Nema toga čovjeka u ovoj državi, kojega nismo kadri staviti pred sud i suditi ga».

Na mnoge optužbe, kojima nas stavljate u red koljača i prijatelja terorista, velim, da ni sva zlodjela u bivšoj NDHa nisu od domobrana i ustaša.

Neka se ne misli, da ja hoću rat. Nije za Crkvu bilo lako broditi. Morala se probijati kroz mnoge poteškoće. Neka sadašnja vlast povede razgovore sa Svetom Stolicom. Crkva ne poznaje diktata, ali nije ni protivnica poštenih sporazuma. To se može. Onda će biskupi znati, što im je dužnost, i ne će se trebati tražiti svećenike, da ukazuju na njihovu krivnju, kao što je to bilo ovdje.

Konačno da kažem i nekoliko riječi i komunističkoj partiji, mojem stvarnom tužitelju. Ako se misli, da smo zauzeli dosadašnji stav radi materijalnih stvari, krivo je, jer smo mi ostali čvrsti evo i nakon što nas se je osiromašilo. Nismo ni protiv toga, da radnici dodju do većih prava u tvornicama, jer je to u duhu papinskih enciklika, niti imamo što protiv poštenih reforma. Ali neka nam dozvole pristaše komunizma: ako je slobodno širiti i propovjedati materijalizam, neka bude i nama pravo ispovjedati i propagirati naša načela. Katolici su za ta prava umirali i umirat će.

Ja završavam uz dobru volju; može se doći do sporazumijevanja, no inicijativa je na današnjoj vlasti. Niti ja niti episkopat nismo mjerodavni, da zaključimo sporazum, nego državna vlast i Sveta Stolica. A što se tiče mene i mojega sudjenja, ja ne tražim milost, savjest mi je mirna! (Op. 1.)

Opaske:

Ovaj nadbiskupov govor prenijela je sva svjetska štampa s velikim komentarom, kako optuženi u isto vrijeme, optužuje. Mi ga vadimo i citiramo po — Fiorello Cavalli — El Proceso — str. 111 - 118. i Glasnik Srca isusova i Marijina, Salzburg, listopad 1956. br. 10 str. 222. - 227.

18. POGLAVLJE

U ZATVORU GA POSJEĆUJU RAZNE LIČNOSTI

Komunističkoj vladi je bilo očito krivo, što se vatikanski list «L'Osservatore Romano» toliko raspisao u prilog kardinala Stepinca. Kroz nekoliko mjeseci mu je posvetio svoje uvodne članke na prvoj stranici. Katolicima je potpuno neshvatljivo, da bi jedan visoki crkveni dostojanstvenik bio zločinac i da bi radio protiv svog vlastitog naroda. Sa sviju strana svijeta dolaze javni protesti, a 400 milijuna, koliko ima katolika na svijetu, nije tako malen broj. Zato komunisti na svaki način žele umanjiti kardinalov ugled.

Kao što su nekoć židovski poglavari slali farizeje Isusu Kristu, da ga uhvate u riječi i omraze pred narodom, tako se komunisti služe sličnom taktikom. Tko su bile te osobe i kakva su izvješća o njemu napisali? Spomenut ćemo neke od tih posjeta, kako smo ih pronašli po raznim novinama i revijama. Evo što piše Mirko Kremen: (Op. 1.)

«Stepinac je točno znao, tko ga mrzi i kolika je mržnja njegovih neprijatelja. Oni u njemu nisu mrzili čovjeka Stepinca, nego Hrvata Stepinca, i to Hrvata, koji je u jednom povijesnom času neočekivano sâm samcat predstavljao gotovo sveukupni hrvatski otpor protiv zatornika nacionalne samobitnosti.»

«Ponovimo ovom prilikom samo ono, što je novinar «New York Times-a», C. L. Sulzberger, napisao u članku nakon posjeta Stepincu u njegovoj ćeliji u Lepoglavi, početkom mjeseca studenoga 1950. godine.»

«Pravoslavni Srbi sviju političkih struja», piše Sulzberger, «potražili su me i mrmljali su: Stepinca treba objesiti. On je odobravao ubijanje na hiljade Srba... Jedino dobro, koje je ovaj režim učinio, kažu Srbi iz opozicije, bilo je hapšenje ovog zlikovca.»

Hrvati su me povukli u kakav zabitni kutak, pa su šaptali: morate znati, da sve, što će vam oni govoriti o nadbiskupu, ne odgovara istini. Mi Hrvati nadbiskupa svi obožavamo... On je najveći junak hrvatskoga naroda i nitko od nas ne